

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך לח, תשמ"ז

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

עוד על לשון ביאליק באיגרותיו

ברשימתנו האחרונה עסקנו בעניין חזרה או אי-חזרה של מלח יחס לפני כמה איברים (לל"ע קונטרס ב (רסב), טבת התשמ"ו). הבאנו דוגמאות מרוב הפרקים של איגרות ביאליק, וראינו, כי יש פנים לכאן ולכאן: פעמים חזרה ופעמים אי-חזרה. כדי לאשש יותר את ראיית המצב החלטנו להתרפז בדרך החמישי והאחרון של האיגרות, כאשר הגיעה לשונו של ביאליק לידי בשלוחה בשנותיו האחרונות. נקדים את המאוחר ונציין, כי המסקנה המתבקשת היא, שברוב המקרים יש חזרה, ואלה הם (בסוגריים בא מספר העמוד; הכתיב הוא הכתיב של ביאליק באיגרותיו):

שלום וברכה לך ולרעיתך (א. אי-אפשר אחרת. אין לומר 'לך ורעיתך'); בזה אני מביע את תודתי ואת תודת... (ג); עדיין לא מצאחי אחי ידי ואת עיני... (ג); אנו עשינו זאת מתוך רגש עמוק לספרוחנו ומתוך רצון להחיות... (ו); גם לנוסחאות המשנה... וכן לאלו שבכתבי יד (ט); בשמי ובשם אשתי (י, רעב); בשמי ובשם חברי מר רבניצקי (טו). (אי-אפשר לומר 'בשמי ואשתי', או: 'בשמי וחברי'; אבל היה אפשר לומר: 'בשמי ושם אשתי', 'בשמי ושם חברי'); לעריהם ולמדינותיהם

(יב); אינך צריך לשושבינים ולסרסורים (יג); על פח רוחך ועל עטך (יז). בלי 'על' השנייה, פלומר, אילו נאמר 'על פח רוחך ועטך', היינו סבורים שהפְּנִינָה היא: ועל פח עטך); גם מפי מכתבך וגם מפי בת-שבע (כ). אי-אפשר אחרת. אין לומר: גם מפי מכתבך וגם בת-שבע); והיה לכם ולי (פא). אי-אפשר אחרת); לוועידה ולראשיה (פב); לביתי ולנפשי (פג); של רעד לב מתוך ושל יגון עמוק (פג); תודה לך ולכל יתר ידידינו (פד); להרמתו הרוחנית של העתון ולהשבחת תכנו (פד); בחלק הארמי ובמלים הלועזיות (צ) מעדור ומחפור (צ); מראשי ומעצמותי (צא); המקום ירחם עלי ועליך ועל נשותינו (צד). אי-אפשר אחרת. דהיינו, אי-אפשר לומר: עלי ועליך ונשותינו); לך ולביתך (צט). גם כאן אי-אפשר אחרת); את ימי קובנה ואת תושביה היקרים (קא); פרשותכם ובמחיצתכם (רעב); לא מא"י ולא מפראג (רעג). אי-אפשר אחרת); פדבר בטל וריק, וגם פעלבון כבד (רעו). אי-אפשר אחרת); כשמונה או פתשעה ימים (רעז); בחסדך ובחסד ידידנו החביב הד"ר רוטבלום (רעז); להפגש בינתיים אתך ואת יתר ידידנו (רפב). נראה שאי-אפשר אחרת, כלומר '...אתך ויתר...'); חבל על הזמן ועל הפסך (רפג). עד כאן — דוגמאות לחזרת מלת היחס. ומכאן ואילך דוגמאות בלי חזרת מלת היחס, או גם עם חזרה וגם בלי חזרה: פמטייל בתוך גנות, שדות וכרמים (פו). ראה להלן, עמ' צ, גם פן בלי חזרה על 'פתוך'. אבל לעיל, עמ' ו, עם חזרה על 'מתוך'); אני מודה לך על הערתך וכונתך הרצויה (פז). זוהי דוגמה נדירה בפרך החמישי לאי-חזרה של מלת יחס לפני זוג שמות. ראה את הדוגמה בעמ' רפג. אגב, נעיר בזה, כי ייתכן,

שמלת 'הרצויה' חוזרת לא רק על כִּנָּה אלא גם על הערה, הואיל וזו דרך העברית, שתואר או פועל יבוא ביחיד אחרי שני שמות או לפניהם. ראה "יד הלשון"; בתוך בני ביתך וידידיך (צ. אולי ניתן להסביר את השמטת מלת היחס בשתי הדוגמאות האחרונות בכך, ששני השמות מעין נרדפים זה לזה); התראיתי עם דובנוב ועם סולוביטשיק וקרופניק (צב. זוהי דוגמה רגילה אצל ביאליק של חזרה ואי־חזרה כאחד. בדוחק אפשר לומר שאולי הכִּנָּה לכך, שביאליק נפגש עם סולוביטשיק ועם קרופניק ב י ח ד, ולכן הושמטה 'עם'); ... ר' נחום סוקולוב. מי כמוהו יודע את מכאובי התרבות העברית ואת צרכיה ומחסוריה (רעו. עוד דוגמה לחזרה ואי־חזרה כאחד. אולי נתפסו שני השמות האחרונים כנרדפים); אני ואשתי מחזיקים לך טובה ב א מ ת (הפיזור במקור) על דאגותיך ועמלך לסדר אותנו פראוי פה (רפג. וראה הדוגמה מעמ' פז. אלה הן כמעט הדוגמאות היחידות של זוג שמות בלי חזרה על מלת היחס). הנה פי כן נוכחנו לדעת, פי בפרך החמישי לאיגרות ביאליק, בניגוד לכרכים הקודמים, יש לרוב חזרה על מלת היחס. נראה, שפאשר הגיעה לשוננו של ביאליק לשיא בשלוותה, החליט, שעדיף לחזור על מלת היחס.